

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.4.29-37>

The Use of Digital Photography in the Educational Process

Využitie digitálnej fotografie v edukačnom procese

Miroslava Repiská

Abstract

The process of student motivation is one of the most difficult processes that the teacher and the student encounter in the teaching process. Motivation consists of intrinsic and extrinsic factors. One of the prerequisites for adequate extrinsic motivation is to set the teaching conditions appropriately. In this paper, we approach the use of digital photography and the setting of its parameters in the educational process as experiential learning.

Keywords: Digital photography. Creativity. Photographic exercise.

Úvod

Vizuálny obraz sa nachádza takmer v každej oblasti pôsobenia ľudskej spoločnosti. Pojem vizuálny obraz tvoril neoddeliteľnú súčasť výtvarného umenia, ktoré sa odkláňalo od každodennej reality a tvorilo výnimočnú oblasť ľudskej činnosti. Dnes sa už s vizuálnym obsahom stretávame na dennej báze prostredníctvom digitálnych nosičov, ktoré vstupujú do každodennej ľudskej činnosti automaticky. Príkladom je film, fotografia, dizajn, video a pod. Aby sme neboli len pasívnymi prijímateľmi obrazov, bola už do cieľov vzdelávacej oblasti Umenie a kultúra na primárnom stupni vzdelávania zahrnutá náplň predmetov, ktorá presahuje uplatnenie fantázie a predstavivosti o digitálne vizuálne médiá – sú súčasťou našich raných školských rokov a sprevádzajú nás celým našim životom. V Štátnom vzdelávacom programe pre primárne vzdelávanie môžeme tiež nájsť podnety na ich rozvíjanie, ale zároveň aj hodnotenie a analýzu, kde skupina predmetov z oblasti Umenie a kultúra „*primerane veku formuje samostatné a zodpovedné postoje žiakov k súčasnej kultúrnej ponuke, rozvíja ich kritické myslenie najmä vo vzťahu k masmédiám*” (2015, s. 9). Samotnú prácu s fotografiou môžeme zaradiť priamo do podnetov fotografie, videa a filmu, elektronických médií, ale tiež ako prepojenie s inými podnetmi na vytvorenie vlastných interpretácií s prepojením na predmet informatika.

Využitie digitálnej fotografie ako učebnej pomôcky je v mnohých smeroch nápomocné. Využíva sa nielen v predmete výtvarná výchova, ale ako motivačný a zážitkový faktor výuky sa s ním môžeme stretnúť aj vo vyučovaní iných predmetov. Využitie fotografie sa dá zúročiť v akejkolvek časti vyučovacieho procesu. Kombináciou rôznych typov učebných pomôcok sa stáva vyučovanie pútavým a podporuje u žiaka zvedavosť a motiváciu učenia.

Digitálna fotografia prináša zážitkové učenie:

- hľadanie nových pohľadov na vyučovací predmet cez realitu života, (učíme sa o zvieratách a rastlinách, zadanie: nájdi a odfotografuj: párnokopytníky alebo lúčne kvety, pri zadaní sa môžu zohľadňovať rôzne elementy, ktoré je zaujímavé skúmať alebo môžu byť pre žiaka nezvyčajné),
- počas tvorby fotografických snímok žiak hľadá správne odpovede, a tým si upevňuje učivo prostredníctvom zážitku,
- fotografie sú korigované aj z hľadiska správnych kritérií fotky, žiak sa naučí správnej technike a stavbe fotografického záberu.

Teórii však chýba vedenie, ako a aké príbehy sa dajú spracovať prostredníctvom fotografie. Zaradenie digitálnej fotografie do vyučovacieho procesu je vhodné na každom stupni vzdelávania. Využitie a ovládanie mobilného zariadenia je možné už v ranom veku, za asistencie dospelšej osoby je jej ovládanie rýchlo osvojiteľné.

Fotografia sa stala svojím prepojením s novými médiami zásadne inou disciplínou, nielen z technologického hľadiska, ale predovšetkým z epistemologického hľadiska. Došlo tiež k podstatnému masovému rozšíreniu, ktoré má kvalitatívny vplyv na všeobecnú premenu chápania jej obsahov (Vančát, 2009). Fotografia ako médium sa už neprezentuje ako záznam obrazu, nie je to iba prenos reality na plátno obrazu. Fotografia dokáže zaznamenať vnútorné pocity a presvedčenie tvorcu fotografie, sprostredkováva názory, postoje a vie komunikovať obrazom s názormi publika. Zároveň sa dnes fotografia stala používateľsky jednoduchou. Nároky kladené na obsluhu fotografického zariadenia sú už prekonané. Pokiaľ si zvolíme tvorbu fotografie pomocou mobilného telefónu, jeho obsluha je nenáročná. Fotografické množenie obrazov sa stáva súčasťou dennej reality, stále však zostáva osobným vizuálnym médiom.

Tvorivosť

„Tvorivosť je univerzálny atribút nášho bytia (správania, myslenia a cítenia). Človeka vymedzuje v jeho ľudskosti. Je to vnútorná sila, ktorá ho stimuluje k tvorbe nielen pre seba, ale v konečnom dôsledku pre celé ľudstvo” (Dargová, 2001, s. 19). Na tvorivosť vo vzťahu k škole nadväzuje Smékal

(1996), ktorý definuje tvorivosť ako dispozíciu k činnosti v problémovej situácii, ktorá nemá známe riešenie alebo kde sa nedá rutinné, zaužívané, riešenie použiť. Zároveň žiak vie a má potrebu identifikovať problém, vie hľadať možné cesty riešenia a má získaný návyk ich systematicky skúšať a voliť najvhodnejší postup pre daný problém. Tvorivosť v edukácii je podľa Valachovej (2021) interakciou niekoľkých faktorov: faktorov biologických, psychických, sociálnych a edukačných. Biologické faktory nie je možné priamo ovplyvniť. Predmetom pedagogického záujmu priamej intervencie, sa stávajú faktory psychické a sociálne. Avšak sú to predovšetkým edukačné faktory, ktoré sú v kompetencii pedagóga a jeho prostredníctvom je možné pôsobiť aj na faktory ostatné.

Ako odporúčania pre učiteľov sme vybrali rady od Frederiksen (1984 in Turek, 2008), ktorý odporúča učiteľom, aby sa riadili radami:

- akceptujte a podnecujte divergentné myslenie, podporujte pokusy o nezvyčajné riešenia,
- tolerujte rôznosť v myslení, zabezpečte, aby všetci mali rovnaké práva aj povinnosti,
- zdôrazňujte, že každý študent je schopný tvoriť v určitom smere,
- uznajte tvorivé úsilie, snahu v každej práci študenta,
- povzbudzujte študentov, aby verili svojmu úsudku,
- stimulujte tvorivé myslenie.

Pre otvorenie tvorivej klímy je kľúčovou postavou učiteľ. Ak vychádzame zo základných typológií klímy triedy, tak kreatívna klíma triedy podľa Hanuliakovej (2010) rešpektuje autonómiu každého jednotlivca. Tiež táto autorka poznamenáva, že kľúčovou podmienkou rozvoja tvorivého myslenia a tvorivosti žiakov je vytvorenie a zároveň zabezpečenie takého prostredia, v ktorom sa nepotláčajú netradičné nápady, postupy, názory, konanie v záujme žiakov. Takéto zabezpečenie tvorivej klímy má následne priamy pozitívny vplyv nielen na žiaka, ale aj na učiteľa. Tvorivá klíma triedy je veľmi významná pre tvorivé myslenie,

Tvorivosť vo výtvarnej výchove charakterizuje Valachová (s. 74) ako *„schopnosť riešiť výtvarný problém sebe vlastným spôsobom, s použitím výtvarného sebvýjadrenia a výtvarnej sebaaktualizácie. Takýto výtvarný prejav dieťaťa je nielen na istej výtvarnej úrovni vzhľadom na vek dieťaťa, ale zároveň je výtvarne komunikovateľné dieťaťom – autorom, aj pre širšiu verejnosť.“*

Spojenie fotografie a tvorivosti, tvorivosť ako zmena spôsobu pozerania sa na realitu – fotografia ako pomôcka

Podstatou kreativity (tvorivosti) a jeho definovaním sa zaoberá v posledných rokoch niekoľko autorov. Ku kreativite sa dá pristupovať

z rôznych hľadísk, dôležitý je základ, z ktorého vychádzame. Najvšeobecnejšie ponímanie kreativity je, že kreativita je činnosť, ktorá vedie k novým, spoločensky hodnotným produktom. Táto koncepcia nazerá na kreativitu zo všeobecno-psychologického hľadiska. Ak sa na tvorivosť pozrieme z hľadiska psychológie, vývinovej a pedagogickej, produkty žiakov nemusia mať spoločenskú hodnotu, úžitkovosť. V pedagogickom procese postačuje, aby žiaci pracovali na niečom novom, originálnom a ich vytvorené produkty sú z hľadiska ich vnímania sveta a spoločnosti nové, objavné. Žiak objaviteľ je žiak tvorivý. Proces tvorby v školskom prostredí by mal mať priekopnícky spôsob riešenia problému, od nápadu po realizáciu. Správnymi zadaniami a vedením procesu fotografie dokážeme žiaka naviesť na to, aby dosiahol kreatívne videnie a otvára sa mu spôsob myslenia.

Kreativita nemá obmedzené hranice. Pripúšťa omyly študenta a povyšuje ich na proces tvorby. Pri kreatívnych cvičeniach sa pokúšame vzbudiť pocit v študentovi, v riešiteľovi zadania, že jeho výtvor je originálny, nápaditý a jeho proces tvorby je kreatívnym riešením problému. Aj keď žijeme v rôznych prostrediach, zamestnaniach a okolnostiach, kreativita sa k nám dostáva v rôznych podobách. Pri riešení denných úloh a zadaní. Každodenne analyzujeme možnosti a hľadáme najlepšie alternatívy na ich vyriešenie. Trénujeme svoje schopnosti denne, či chceme alebo nie, sme im vystavení.

Zrak je základný ľudský vnem. Využívame ho na orientáciu v priestore, rozlišovanie predmetov, koniec koncov na každodenné prežitie. Zároveň ho využívajú všetky technické odvetvia pri svojej realizácii svojich výkonov a aj umenie je založené na zraku a vizuálnom vnímaní. Pozeranie sa na jednotlivé predmety v našej blízkosti nie je pre nás obzvlášť náročné, zrakom veľkou rýchlosťou míňame predmety dennej potreby bez akejkoľvek myšlienkovvej alebo vizuálnej stopy. Častokrát riešime iba ich funkčnosť, či ich práve potrebujeme alebo ako by nám uľahčili prekonávanie rôznych denných zadaní. Nie je obzvlášť výnimočné, ak sa na predmety v našej domácnosti a predmety v exteriéri pozeráme z pohľadu ich užívateľa. Každý náš jeden pohľad, mikrosekunda vnímania zaznamenáva obrovské množstvo predmetov, ktoré tvoria kompaktný celok. Sme na ich prítomnosť zvyknutí, takže v nás nevyvolávajú výkyvy emócií.

Pozorným vnímaním vytvoríme z bežných predmetov objekty vizuality. Zaradíme ich do vizuálneho sveta a stávajú sa realitou vizuality. S ňou môžeme pracovať na úplne inej úrovni ako pri bežnom vnímaní sveta.

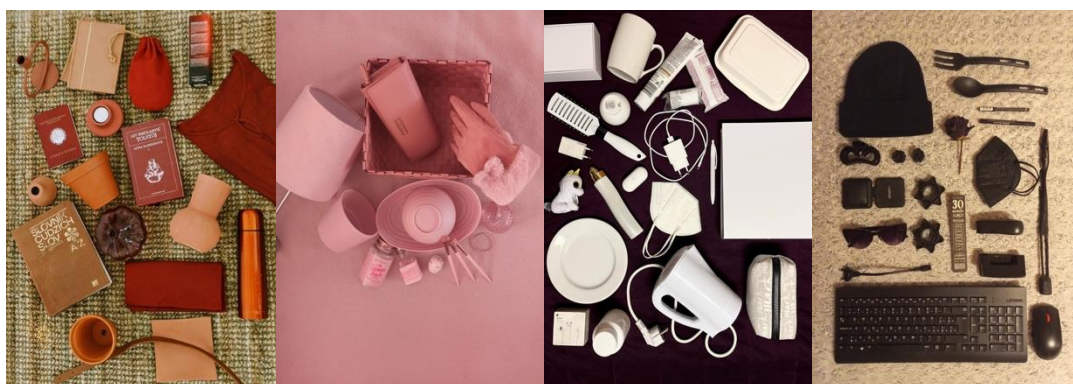
K vypracovaniu kreatívneho zadania nemusia byť potrebné žiadne špeciálne pomôcky, využíva sa iba základná vlastnosť študenta, a to *vnímanie priestoru okolo seba iným pohľadom*, ako sa na veci pozeral doteraz.

Vybrali sme dve cvičenia, ktoré môžeme použiť ako *úvod do spoznávania fotografie*, a to: hravou formou nájsť v predmetoch, ktoré bežne používame, iné symboly a použitie. K výslednej dokumentácii je potrebné

vlastniť mobilný telefón, ktorý obsluhuje študent sám alebo s pomocou pedagóga. Realizácia je v interiéri a exteriéri, ale ich zadania sa dajú variovať.

1. cvičenie

Vytvorenie fotografie v interiéri na tému jednej farby. Každý študent nájde vo svojom priestore (v triede, v domácom prostredí) čo najviac predmetov rovnakej farby (podobne ladeného tónu farby). Je potrebné naaranžovať tieto predmety do jednej fotografie, vytvoriť jeden záber. Predmety, ktoré sa stanú súčasťou nového objektu, zmenia svoju funkciu a v kontexte iných objektov sa stávajú súčasťou celku, kde vytvoria farebnú harmóniu. Predmety, ktoré boli doteraz vo svojich vlastných funkciách, majú momentálne iba jednu – estetickú, ktorú doteraz nemuseli mať.

Ukážky fotografií študentov
Zdroj: vlastný archív

Varianty zadania: Farbu si volí študent podľa vlastných preferencií alebo podľa zadania. Úloha sa dá realizovať aj skupinovo, v exteriéri a s konkrétnejším zadáním, napríklad vytvorenie farebnej dúhy z predmetov obsahujúcich konkrétne farby spektra.

2. cvičenie

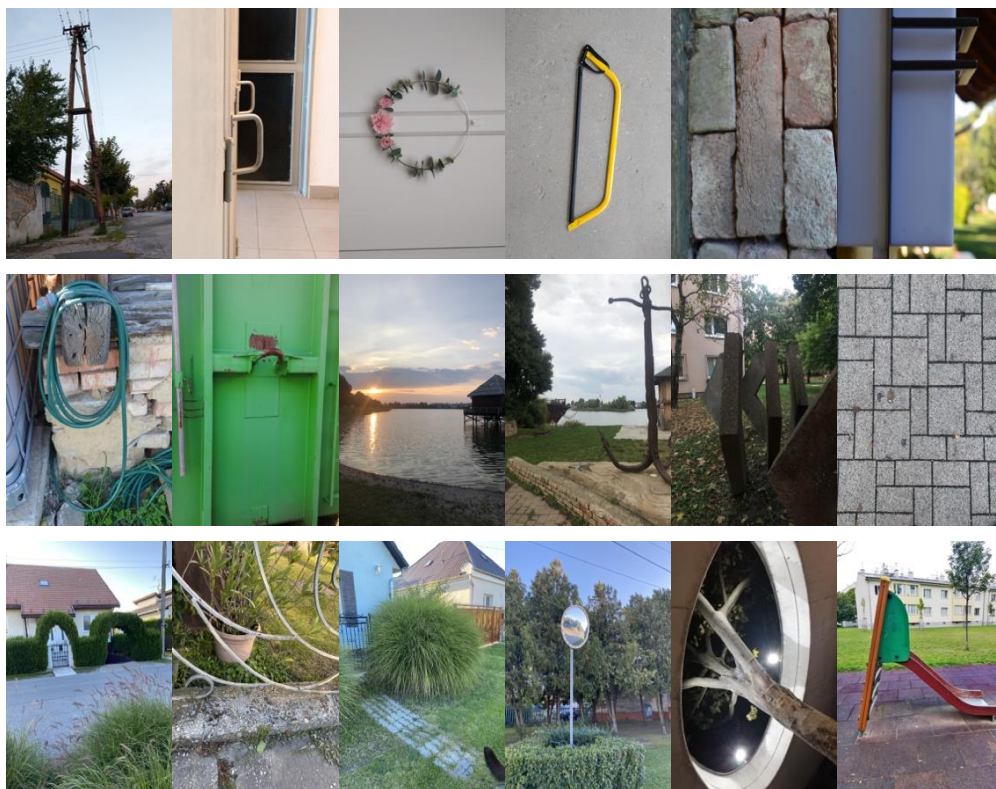
Vytvorenie súboru digitálnych fotografií v exteriéri na tému písmen z abecedy. Každý študent má priradené písmená z abecedy, ktoré má tvorivým spôsobom odhaliť v exteriéri v prirodzenom prostredí predmetov, objektov a tvarov, bez pomoci alebo narušenia objektov. Tvary písmen je možné nachádzať tak ako na prírodninách alebo architektúre, štruktúre oblakov alebo mlák na chodníku.

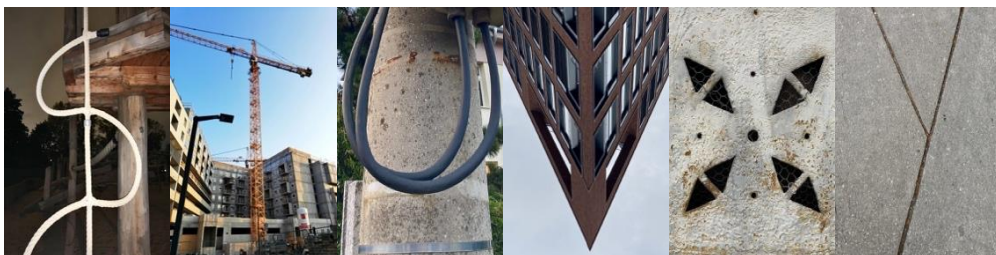
Je na študentovi, ktorým smerom sa zadíva a nájde písmeno z abecedy. Ak objaví písmeno na určitom predmete, napr. uvidí „C” alebo „O” v tvare

svietiacej smerovky auta, tento základný predmet – auto, ktorý sa už raz použil pre svoje písmeno, nemali by ho použiť opäť pri ďalšom písmene z priradeného súboru priradených písmen. T. z., každé písmeno, by sa malo nájsť na úplne odlišných objektoch.

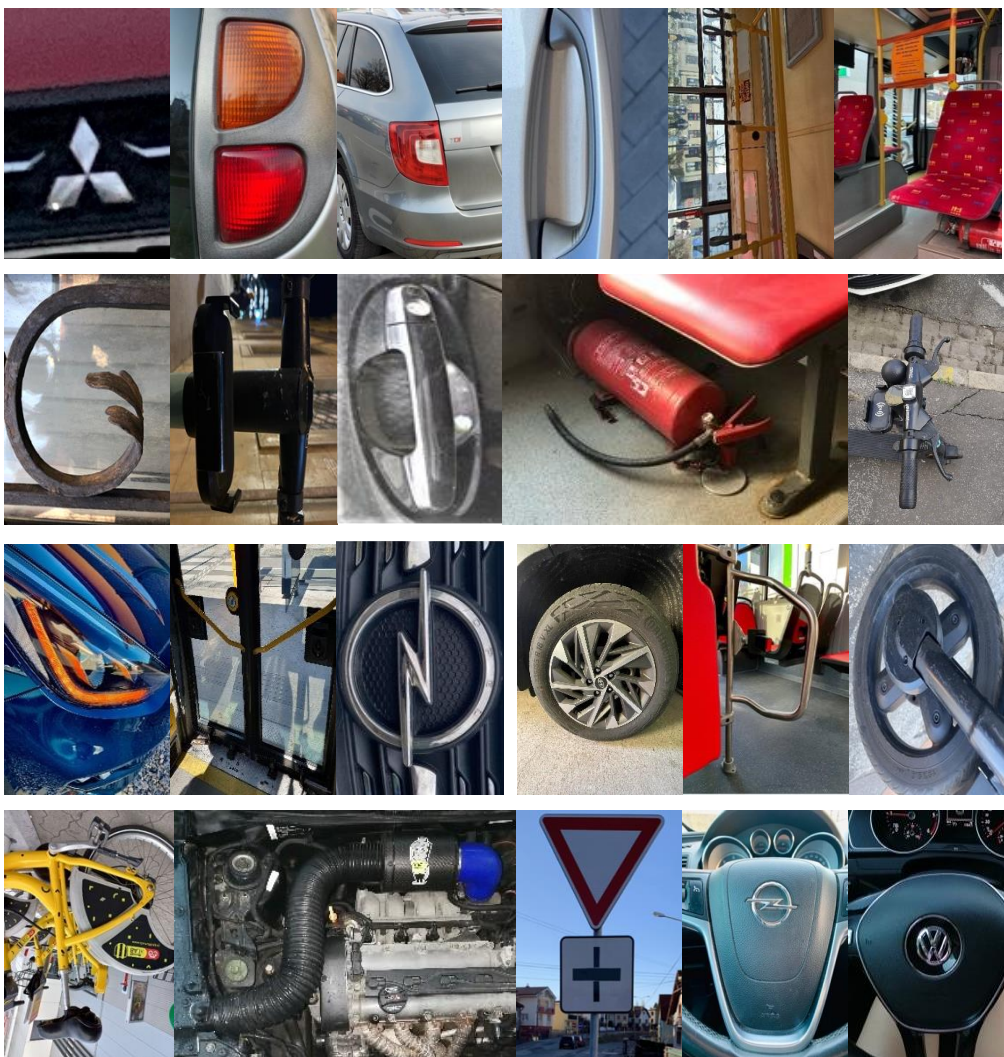
Varianty zadania: Pridelené písmená z abecedy jednotlivým študentom sa odvodzujú podľa počtu študentov. Buď je to súbor písmen, alebo jedno písmeno z abecedy. Zadaním môže byť aj vytvorenie celej abecedy jedným študentom, kde pri záverečnej prezentácii vzniká priestor na porovnávanie nápadov študentov, kde videli a našli tvary jednotlivých písmen a ktoré nápady sú najkreatívnejšie. Zadanie je možné špecifikovať na interiér alebo exteriér, alebo konkrétne prostredie, ktoré nadväzuje na určitú tému vhodnú pre študenta, napr. Objavovanie v detailoch a štruktúrach dopravných prostriedkov (kolobežky, bicykle, motorky, autá, autobusy, električky, vlaky, lietadlá, balóny atď. v interiéri alebo v exteriéri, opäť pri opakovaní písmena dodržať, aby sa jednotlivé prostriedky neopakovali) – realizovať buď počas spoločnej prechádzky mestom, alebo podľa zadania ako samostatná úloha.

Je vhodné už pri zadávaní cvičenia upozorniť študentov, aby svoje fotografie vytvárali v rovnakom rozlíšení a pomere, aby výsledná koláž bola jednotná a aj jej prezentácia sa ľahko kompletizovala do celku.

Ukážky fotografií študentov na tému *Abeceda v exteriéri*
Zdroj: vlastný archív

Ukážky fotografií študentov na tému Dopravné prostriedky, posledné dve fotografie sú dlžeň a mäččen

Zdroj: vlastný archív

Záver

Digitálna fotografia je vhodná na skúmanie jej možností a jej aplikácií v kontexte obsahu vyučovania a hľadania medzipredmetových vzťahov. Práve medzipredmetové vzťahy sú veľkým kladom pre toto médium. Fotografovať nemusíme len farby a tvary, ale aj príbehy, myšlienky, postrehy, ilustrovať texty. Vytvárať fotografické koncepty, o ktorých je možné rozprávať a porovnávať nápady, ktoré nás privedú k novým a tvorivým myšlienkam.

Bibliografia

- DARGOVÁ, J. Tvorivý učiteľ – tvorivá výučba?. In: *Metody tvorivého učiteľa – Pedagogická orientace*, 2001, roč. 11, č. 3, s. 18-25.
- HANULIAKOVÁ, J. *Kreovanie klímy triedy v edukačnej praxi*. Bratislava: IRIS, 2010. ISBN 978-80-89256-51-8.
- SMÉKAL, V. Tvorivosť a škola. In: *Tvorivosť v práci učiteľa a žaka*. Sborník z celostátného seminára k problematike tvorivosti v práci učiteľa a žaka. Brno: Paido, 1996, s. 7-16. ISBN 80- 85931-23-0.
- Štátny vzdelávací program, Primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2015. [Online] Dostupné na: https://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/svp_pv_2015.pdf
- VALACHOVÁ, D. Kreativita, emocionalita, expresia – Fenomény v zážitkovom učení. In: *Hranice neformálneho vzdelávania – teória a prax v prostredí múzeí, galérií a pamiatok (zborník textov z cyklu webinárov)*. Banská Bystrica: MALENA, 2021, s. 43-61. ISBN 978-80-570-3097-3.
- VALACHOVÁ D. *Didaktika výtvarnej edukácie 1 – teoretické súvislosti*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 2020. ISBN 978-80-557-1808-8.

VANČÁT, J. *Vývoj obrazivosti od objektu k interaktivitě*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1625-4.

TUREK I. *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition, 2008. ISBN 978- 80-8078-322-8.

Mgr. Miroslava Repiská, PhD.

Katedra výtvarnej výchovy

Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta

Račianska 59, 831 34 Bratislava

repiska2@uniba.sk